

INFORMACJE PRAWNE DLA RODZICÓW I NAUCZYCIELI

1. Definicja i przepisy prawne dotyczące demoralizacji nieletnich.

Do przejawów demoralizacji zaliczamy:

- popełnienie czynu zabronionego;
- systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego;
- używanie alkoholu lub innych środków (np. narkotyków) w celu wprowadzenia się w stan odurzenia;
- uprawianie nierządu (prostyytucja);
- włóczęgostwo (np. ucieczki z domu);
- przynależność do grup przestępczych.

Zgodnie z art. 4 § 1 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2010 r., nr 33, poz. 178 z późn. zm.): „Każdy, kto stwierdzi istnienie okoliczności świadczących o demoralizacji nieletniego, w szczególności naruszanie zasad współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego, systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub kształcenia zawodowego, używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawianie nierządu, włóczęgostwo, udział w grupach przestępczych, ma społeczny obowiązek odpowiedniego przeciwdziałania temu, a przede wszystkim zawiadomienia o tym rodziców lub opiekuna nieletniego, szkoły, sądu rodzinnego, policji lub innego właściwego organu”. Zachowania świadczące o nieprzystosowaniu społecznym (m.in. wagary, zachowania agresywne, wandalizm, ucieczki z domu, palenie tytoniu, picie alkoholu, używanie narkotyków, popełnianie wykroczeń i drobnych kradzieży), nie występują jako zdarzenia jednostkowe, lecz jako zespoły systematycznych i negatywnych postępowań o dużym stopniu intensywności i trwałości. Szczególną postacią niedostosowania społecznego jest „demoralizacja”. Przepisy Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich stosuje się w zakresie zapobiegania i zwalczania demoralizacji w stosunku do osób, które nie ukończyły lat 18.

2. Używanie alkoholu i narkotyków przez nieletnich

W przypadku uzyskania przez nauczyciela informacji, że uczeń, który nie ukończył 18 lat, używa alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawia nierząd bądź przejawia inne zachowania świadczące o demoralizacji, należy przyjąć następujący sposób działania:

- nauczyciel przekazuje uzyskaną informację wychowawcy klasy;
- wychowawca informuje o fakcie pedagoga lub psychologa szkolnego i dyrektora szkoły;
- wychowawca wzywa do szkoły rodziców (prawnych opiekunów) ucznia i przekazuje im uzyskaną informację; przeprowadza rozmowę z uczniem w obecności rodziców; w przypadku potwierdzenia informacji, zobowiązuje ucznia do zaniechania negatywnego postępowania, rodziców zaś do szczególnego nadzoru nad dzieckiem; w czasie rozmowy profilaktycznej może zaproponować im skierowanie dziecka do specjalistycznej placówki, w celu objęcia go programem terapeutycznym;
- jeżeli rodzice odmawiają współpracy lub nie stawiają się na wezwanie w szkole, a z wiarygodnych źródeł nadal napływają informacje o przejawach demoralizacji ich dziecka, szkoła pisemnie powiadamia o zaistniałej sytuacji Sąd rodzinny lub policję (specjalistę ds. nieletnich);
- podobnie, szkoła powiadamia Sąd lub policję, jeżeli wykorzysta wszystkie dostępne jej środki oddziaływań wychowawczych (rozmowa z rodzicami, ostrzeżenie ucznia, spotkania z pedagogiem, psychologiem, itp.), a ich zastosowanie nie przynosi oczekiwanych rezultatów; dalsze postępowanie podlega kompetencjom tych instytucji;
- jeżeli zachowania świadczące o demoralizacji przejawia uczeń, który ukończył 18 lat, a nie polegają one na przynależności do grupy przestępczej czy popełnieniu przestępstwa, to postępowanie nauczyciela powinno być określone przez wewnętrzny regulamin szkoły;
- w przypadku uzyskania informacji o popełnieniu przez ucznia, który ukończył 17 lat, przestępstwa ściganego z urzędu, zgodnie z art. 304 § 2 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1997 r., nr 89, poz. 555 z późn. zm.), szkoła jako instytucja jest obowiązana niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub Policję.

Jeżeli nauczyciel podejrzewa, że uczeń na terenie szkoły znajduje się pod wpływem środków odurzających bądź alkoholu, sposób postępowania powinien być następujący:

- nauczyciel powiadamia wychowawcę klasy o swoich przypuszczeniach;
- odizolowuje ucznia od reszty klasy, ale ze względów bezpieczeństwa nie pozostawia go samego;
- stwarza warunki, w których nie będzie zagrożone jego życie ani zdrowie;
- wzywa karetkę pogotowia w celu stwierdzenia stanu trzeźwości lub odurzenia, ewentualnie udzielenia pomocy medycznej;
- zawiadamia dyrektora szkoły oraz rodziców (opiekunów), których zobowiązuje do niezwłocznego odebrania ucznia ze szkoły;
- gdy rodzice (opiekunowie) odmówią odebrania dziecka, o pozostaniu ucznia w szkole czy przewiezieniu do placówki służby zdrowia albo przekazaniu go do dyspozycji funkcjonariuszom Policji, decyduje przedstawiciel zespołu ratownictwa medycznego, po ustaleniu aktualnego stanu zdrowia ucznia i w porozumieniu z dyrektorem szkoły (placówki);
- szkoła zawiadamia najbliższą jednostkę policji, gdy rodzice ucznia będącego pod wpływem alkoholu odmawiają przyjęcia do szkoły, a uczeń jest agresywny bądź swoim zachowaniem daje powód do zgorszenia albo zagraża życiu lub zdrowiu innych osób;
- w przypadku stwierdzenia stanu nietrzeźwości^{1*} policja ma możliwość przewiezienia ucznia do izby wytrzeźwień lub do policyjnych pomieszczeń dla osób zatrzymanych – na czas niezbędny do wytrzeźwienia (maksymalnie 24 godziny);
- o fakcie umieszczenia ucznia (który nie ukończył 18 lat), w izbie wytrzeźwień lub w pomieszczeniu dla osób zatrzymanych, zawiadamia rodziców (opiekunów) oraz sąd rodzinny – Policja, (ust. 6 pkt 1 art. 40 *Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi Dz. U. z 2012 r., poz. 1356 z późn. zm.*).

Jeżeli powtarza się taka sytuacja, że uczeń (przed ukończeniem 18 lat), będąc pod wpływem alkoholu lub narkotyków, znajduje się na terenie szkoły, to szkoła ma społeczny obowiązek powiadomienia o tym policji (specjalisty ds. nieletnich) lub sądu rodzinnego (art. 4 § 1 *Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii Dz. U. z 2012 r., poz. 124 z późn. zm.*).

Spożywanie alkoholu na terenie szkoły przez ucznia, który ukończył 17 lat, stanowi wykroczenie określone w art. 431 ust. 1 *Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*; o takim fakcie należy powiadomić policję; dalsze postępowanie podlega kompetencjom tej instytucji.

Stan nietrzeźwości zachodzi, gdy zawartość alkoholu w organizmie wynosi lub prowadzi do:

- 1) stężenia we krwi powyżej 0,5‰ alkoholu albo
- 2) obecności w wydychanym powietrzu powyżej 0,25 mg alkoholu w 1 dm³ (art. 46 ust. 3 *Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*).

Zgodnie z *Ustawą z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii*, w Polsce jest karalne:

- posiadanie narkotyków (zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 3);
- posiadanie znacznej ilości narkotyków (zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 5);
- produkcja narkotyków (zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 3);
- handel narkotykami (zagrożone karą pozbawienia wolności od roku do lat 10);
- udzielanie lub nakłanianie do użycia narkotyków (zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 3).

3. Ujawnienie na terenie szkoły substancji przypominającej narkotyk

Postępowanie nauczyciela, który ujawnił na terenie szkoły substancję przypominającą wyglądem narkotyk:

- zachowując środki ostrożności, uniemożliwia dostęp osób niepowołanych do substancji;
- podejmuje próby ustalenia (w miarę możliwości i działań pedagogicznych), do kogo należy znaleziona substancja;
- powiadamia dyrektora szkoły i wzywa policję;

- po przyjeździe Policji niezwłocznie wskazuje ujawnioną substancję oraz przekazuje wszelkie informacje dotyczące szczegółów zdarzenia.

Gdy nauczyciel podejrzewa, że konkretny uczeń jest w posiadaniu substancji odurzającej, sposób postępowania powinien być następujący:

- nauczyciel w obecności innej osoby (wychowawcy, pedagoga), ma prawo zażądać, aby uczeń dobrowolnie przekazał mu tę substancję, pokazał zawartość torby szkolnej oraz kieszeni ubrania (**nauczyciel nie ma prawa samodzielnie wykonać czynności przeszukania odzieży ani teczki ucznia**), jest to czynność zastrzeżona wyłącznie dla policji;
- o swoich spostrzeżeniach nauczyciel powiadamia dyrektora szkoły oraz rodziców (opiekunów) ucznia i wzywa ich do osobistego stawiennictwa;
- w przypadku, gdy uczeń mimo wezwania odmawia przekazania nauczycielowi substancji i pokazania zawartości teczki, szkoła wzywa Policję; funkcjonariusz przeszukuje odzież i przedmioty należące do ucznia oraz zabezpiecza znalezione substancję i zabiera ją do ekspertyzy;
- jeżeli uczeń dobrowolnie wyda substancję, nauczyciel jest zobowiązany ją zabezpieczyć przed dostępem innych osób, a następnie powiadamia Policję, której przekazuje substancję;
- sporządza dokładną notatkę, w której zapisuje spostrzeżenia oraz ustalenia dotyczące zdarzenia.

DOPALACZE

1. Dlaczego młodzież sięga po substancje psychoaktywne?

Większość młodzieży sięga po substancje psychoaktywne, poszukując dodatkowych źródeł stymulacji. Jeśli nie znajduje jej w zajęciach sportowych, muzycznych, hobby itp., wówczas może sięgnąć po substancje odurzające. Innym powodem sięgania po te substancje może być moda, chęć ucieczki od otaczających problemów (np. kłopoty w domu, szkole, rozstanie z dziewczyną/chłopakiem), identyfikacja z grupą rówieśniczą, czy też problemy natury emocjonalnej.

Osoby, które rozpoczęły zażywanie substancji psychoaktywnych, nie wiedzą, że uciekając od swoich problemów, narażają się na dużo poważniejsze zagrożenie, jakim jest uzależnienie. Ta świadomość, niestety przychodzi często za późno.

Dopalacze, jak również wszelkie inne substancje oddziałujące na świadomość, potrafią silnie uzależnić. Przy długotrwałym i niekontrolowanym ich „zażywaniu” niemal jest pewne, nie tylko uzależnienie, ale także wyniszczenie organizmu łącznie z zaburzeniami funkcjonowania układu nerwowego, pracy serca, wątroby i nerek.

2. Oznaki pozwalające podejrzewać używanie środków odurzających przez ucznia to m.in.:

- zmiany nastroju (od euforycznego po stan lęku i paniki);
- zachowania nieadekwatne do sytuacji;
- zaburzenia koordynacji ruchowej;
- niepokój psychoruchowy;
- przysypianie na lekcji;
- powolne, bełkotliwe wypowiedzi lub słowotok;
- przekrwione lub szkliste oczy, zwężone lub bardzo rozszerzone źrenice (niereagujące na światło), opadające powieki.

Oznaki te mogą również być objawem wielu chorób. W przypadku zaobserwowania u ucznia niektórych z wymienionych wyżej sygnałów, wskazana jest konsultacja z psychologiem, pedagogiem szkolnym lub prawnymi opiekunami ucznia.

3. Sygnały, na które rodzice powinni zwrócić szczególną uwagę:

- ciężki, słodkawy zapach wyczuwalny w pokoju, na ubraniu czy włosach;
- częste wietrzenie pokoju;

- posiadanie atropiny do zakraplania oczu (służy do powiększenia zmniejszonych źrenic po zażyciu niektórych substancji psychoaktywnych);
- nagłe zainteresowanie chemią i botaniką;
- próby uprawiania nowych rodzajów roślin, sprowadzanie nasion i sadzonek;
- nadejście niespodziewanych paczek i przesyłek z kraju i zagranicy;
- korzystanie ze skrytek, zamykanie szuflad.

4. Jak rozmawiać z młodzieżą o substancjach psychoaktywnych?

Znajomość problematyki narkomani, narkotyków, substancji psychoaktywnych, ich wyglądu, sposobu zażywania, opisu stanów jakie po nich występują, jest bardzo ważna dla rodziców i nauczycieli w procesie wychowania dzieci i młodzieży. Przystępując do rozmowy musimy być dobrze przygotowani, znać fakty dotyczące uzależnień. Do tej wiedzy trzeba jeszcze dodać chęć i umiejętność prowadzenia rozmowy z młodzieżą, bowiem źle podawana informacja o narkotykach, może wręcz zachęcić ich do spróbowania, zatem:

- należy rozmawiać o narkomanii, jako o zjawisku zagrażającym zdrowiu i życiu; zapoznać młodzież z mechanizmami wchodzenia w uzależnienie, uświadomić przyczyny szkodliwego wpływu na organizm; ważne jest szukanie sposobów radzenia sobie z problemami oraz wspólne zastanowienie się nad tym, co może uchronić dziecko przed uzależnieniem;
- grożenie, straszenie lub wygłaszanie kazań sprawia, że dzieci „stają się głuche”; o wiele skuteczniejsze są rozmowy prowadzone w swobodny sposób przy okazji filmu, czy artykułu w gazecie; powinna to być dyskusja poprzedzona pytaniem: co o tym myślicie?, jakie jest wasze zdanie?

Pojęcie czynu karalnego

art. 51 zakłócanie porządku publicznego albo wywoływanie zgorszenia w miejscu publicznym

art. 69 niszczenie, uszkodzanie lub usuwanie znaków umieszczonych przez organ państwowy

art. 74 niszczenie, uszkodzanie lub usuwanie znaków lub urządzeń zapobiegających niebezpieczeństwu

art. 76 rzucanie kamieniami lub innymi przedmiotami w pojazd będący w ruchu

art. 85 samowolna zmiana znaków lub sygnałów drogowych

art. 87 prowadzenie pojazdu przez osobę znajdującą się w stanie po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka

art. 119 kradzież lub przywłaszczenie mienia o wartości do 250 zł

art. 122 paserstwo mienia o wartości do 250 zł

art. 124 niszczenie lub uszkodzanie mienia, jeśli szkoda nie przekracza 250 zł

art. 133 spekulacja biletami wstępu

art. 143 utrudnianie korzystania z urządzeń przeznaczonych do użytku publicznego.

Zgodnie z **Ustawą z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich**, w przypadku uzyskania informacji o popełnieniu przez ucznia, który ukończył 17 lat, przestępstwa ściganego z urzędu lub udziału w grupie przestępczej, *szkoła jako instytucja ma obowiązek zawiadomienia o tym fakcie prokuratora lub Policji.*

Art. 4 § 2

„Każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu czynu karalnego przez nieletniego, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym sąd rodzinny lub policję”.

Art. 4 § 3

„Instytucje państwowe i organizacje społeczne, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przez nieletniego czynu karalnego ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie 17 zawiadomić o tym sąd rodzinny lub Policję oraz przedsięwziąć czynności niecierpiące zwłoki, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów popełnienia czynu”.

1. Sposób postępowania wobec ucznia – sprawcy czynu karalnego

Postępowanie nauczyciela wobec **ucznia – sprawcy czynu karalnego** powinno być następujące:

- o fakcie niezwłocznie powiadomić dyrektora szkoły;
- ustalić okoliczności czynu oraz ewentualnych świadków zdarzenia;
- w przypadku, gdy sprawca jest znany i przebywa na terenie szkoły, przekazać go pod opiekę dyrektora szkoły lub pedagoga szkolnego;
- powiadomić rodziców ucznia;
- w przypadku poważnych spraw (rozbój, kradzież, uszkodzenie ciała itp.), gdy nieletni sprawca nie jest uczniem szkoły i jego tożsamość nie jest szkole znana, należy niezwłocznie powiadomić Policję, w innych przypadkach powiadomienie Policji może nastąpić później, np. w formie pisemnej;
- zabezpieczyć ewentualne dowody lub przedmioty pochodzące z przestępstwa, a następnie przekazać je Policji.

2. Sposób postępowania wobec ucznia – ofiary czynu karalnego

W przypadku, gdy uczeń jest ofiarą czynu karalnego, nauczyciel powinien podjąć następujące czynności:

- udzielić pierwszej pomocy (przedmedycznej) bądź zapewnić jej udzielenie (poprzez wezwanie karetki pogotowia w przypadku, jeśli ofiara doznała obrażeń);
- niezwłocznie powiadomić dyrektora szkoły;
- powiadomić rodziców ucznia;
- niezwłocznie wezwać Policję (w przypadku, gdy istnieje konieczność profesjonalnego zabezpieczenia śladów przestępstwa, ustalenia okoliczności i ewentualnych świadków zdarzenia); w innych przypadkach powiadomienie Policji może nastąpić później, np. w formie pisemnej.

Podstawowe prawa pokrzywdzonego

- pokrzywdzony w postępowaniu przygotowawczym jest stroną uprawnioną do działania we własnym imieniu i zgodnie z własnym interesem (art. 299 § 1 k.p.k.);
- jeżeli pokrzywdzonym jest małoletni albo ubezwłasnowolniony całkowicie lub częściowo, prawa jego wykonuje przedstawiciel ustawowy albo osoba, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje (art. 51 § 2 k.p.k.);
- jeżeli pokrzywdzonym jest osoba nieporadna, w szczególności ze względu na wiek lub stan zdrowia, jego prawa może wykonywać osoba, pod której pieczęć pokrzywdzony pozostaje (art. 51 § 3 k.p.k.);
- w razie śmierci pokrzywdzonego prawa, które by mu przysługiwały, mogą wykonywać najbliższe osoby, a w wypadku ich braku lub nieujawnienia
- prokurator działając z urzędu (art. 52 k.p.k.);
- za pokrzywdzonego, który nie jest osobą fizyczną czynności procesowych dokonuje organ uprawniony do działania w jego imieniu (art. 51 § 1 k.p.k.); pokrzywdzony może w toku postępowania karnego ustanowić swojego pełnomocnika (art. 87 § 1 k.p.k.);
- pokrzywdzony może złożyć wniosek o wyłączenie sędziego, prokuratora, innych osób prowadzących postępowanie przygotowawcze oraz innych oskarżycieli publicznych, jeżeli istnieje okoliczność tego rodzaju, że mogłaby wywołać uzasadnioną wątpliwość, co do jego bezstronności w danej sprawie (art. 42 § 1 k.p.k., art. 47 k.p.k.);
- pokrzywdzony może złożyć do prokuratora (w postępowaniu przygotowawczym) lub do sądu (w postępowaniu sądowym) wniosek o wyznaczenie mu pełnomocnika z urzędu, jeżeli w sposób należyty wykaże, że nie jest w stanie ponieść kosztów związanych z pełnomocnictwem bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny (art. 87 § 1 i 88 § 1 k.p.k.);
- pokrzywdzonemu oraz instytucji państwowej, samorządowej lub społecznej, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie przysługuje zażalenie na postanowienie o odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia, a stronom – na postanowienie o jego umorzeniu; uprawnionym do złożenia zażalenia przysługuje prawo przejrzenia akt (art. 306 § 1, 325a § 2 k.p.k.);
- osobie lub instytucji, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie, przysługuje zażalenie do prokuratora nadrzędnego albo do prokuratora powołanego do nadzoru nad organem, któremu

- złożono zawiadomienie, jeżeli nie zostanie w ciągu 6 tygodni powiadomiona o wszczęciu albo odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia (art. 306 § 3, 325a § 2 k.p.k.);
- w razie złożenia przez pokrzywdzonego wniosku o ściganie niektórych sprawców, obowiązek ścigania obejmuje również inne osoby, których czyny pozostają w ścisłym związku z czynem osoby wskazanej we wniosku; przepis ten nie dotyczy najbliższych osoby składającej wniosek (art. 12 § 2 k.p.k.); wniosek może być cofnięty w postępowaniu przygotowawczym za zgodą prokuratora, a w postępowaniu sądowym za zgodą sądu – do rozpoczęcia przewodu sądowego na pierwszej rozprawie głównej; nie dotyczy to przestępstwa określonego w art. 197 k.k. (art. 12 § 3 k.p.k.);
 - jeżeli pokrzywdzony nie ukończył 15 lat, czynności z jego udziałem powinny być, w miarę możliwości, przeprowadzone w obecności przedstawiciela ustawowego lub faktycznego opiekuna, chyba że dobro postępowania stoi temu na przeszkodzie (art. 171 § 3 k.p.k.);
 - w sprawach o przestępstwa określone w rozdziale XXV Kodeksu karnego (przeciwko wolności seksualnej i obyczajności) pokrzywdzonego, który w chwili czynu nie ukończył 15 lat, powinno się przesłuchiwać w charakterze świadka tylko raz, chyba że wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania, lub zażąda tego podejrzany, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego (art. 185a § 1 k.p.k.);
 - jeżeli zachodzi uzasadniona obawa użycia wobec pokrzywdzonego, występującego w sprawie w charakterze świadka, przemocy lub groźby bezprawnej może on zastrzec dane dotyczące miejsca zamieszkania do wyłącznej wiadomości sądu lub prokuratora; w takim wypadku pisma procesowe doręcza się wówczas do instytucji, w której pokrzywdzony jest zatrudniony lub na inny wskazany przez niego adres (art. 191 § 3 k.p.k.);
 - w razie okazania osoby podejrzewanej, pokrzywdzony może domagać się, aby czynność tę przeprowadzono w sposób wyłączający możliwość jego rozpoznania przez osobę rozpoznawaną (art. 173 § 2 k.p.k.);
 - przesłuchanie pokrzywdzonego w charakterze świadka może nastąpić przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość (art. 177 § 1a k.p.k.);
 - pokrzywdzonego, który nie może się stawić na wezwanie z powodu choroby, kalectwa lub innej nie dającej się pokonać przeszkody, można przesłuchać w miejscu jego pobytu (art. 177 § 2 k.p.k.);
 - pokrzywdzony może składać wnioski o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia (art. 315 § 1, 325a § 2 k.p.k.);
 - jeżeli czynności śledztwa lub dochodzenia nie będzie można powtórzyć na rozprawie, pokrzywdzony i jego przedstawiciel ustawowy mogą być dopuszczeni do tej czynności, chyba że w razie zwłoki, zachodzi niebezpieczeństwo utraty lub zniekształcenia dowodu; organ prowadzący postępowanie przygotowawcze może także dopuścić pokrzywdzonego do udziału w innych czynnościach śledztwa lub dochodzenia (art. 316 § 1, 317, 325a § 2 k.p.k.);
 - pokrzywdzony w toku śledztwa lub dochodzenia może zwrócić się do sądu z żądaniem przesłuchania świadka, jeżeli zachodzi niebezpieczeństwo, że nie będzie można go przesłuchać na rozprawie (art. 316 § 3 k.p.k.);
 - organ prowadzący postępowanie przygotowawcze ma obowiązek doręczenia pokrzywdzonemu odpisu postanowienia o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłych albo instytucji naukowej lub specjalistycznej oraz zezwala na wzięcie udziału w przesłuchaniu biegłego i zapoznanie się z opinią, jeżeli została złożona na piśmie (art. 318 k.p.k.);
 - pokrzywdzony uczestniczący w czynnościach podpisując protokół może zgłosić zarzuty, co do jego treści (art. 150 § 2 k.p.k.); ☒☒ pokrzywdzony ma prawo do sporządzenia odpisu protokołu czynności, w której uczestniczył lub miał prawo uczestniczyć, jak również dokumentu pochodzącego od niego lub sporządzonego z jego udziałem (art. 157 § 3 k.p.k.);
 - pokrzywdzony ma prawo otrzymać na swój koszt po jednej kopii zapisu dźwięku lub obrazu utrwalonej w ten sposób czynności procesowej (art. 147 § 4 k.p.k.);
 - pokrzywdzony, za zgodą prowadzącego postępowanie, może w toku postępowania przygotowawczego przeglądać akta i sporządzać z nich odpisy, a także złożyć zażalenie na odmowę udostępnienia akt (art. 156 § 1, 159 k.p.k.);

- pokrzywdzony może złożyć wniosek o wydanie odpłatnie kserokopii dokumentów z akt sprawy, a za zgodą prowadzącego postępowanie przygotowawcze może on otrzymać odpłatnie uwierzytelnione odpisy lub kserokopie (art. 156 § 2 i 5 k.p.k.);
- pokrzywdzonemu przysługuje zażalenie na czynności inne niż postanowienia i zarządzenia naruszające jego prawa (art. 302 § 2 k.p.k.);
- pokrzywdzony może złożyć wniosek lub wyrazić zgodę na wniosek oskarżonego o skierowanie sprawy do instytucji lub osoby godnej aufania w celu przeprowadzenia między nimi postępowania medacyjnego (art. 23a § 1 k.p.k.);
- pokrzywdzony może wnieść do sądu akt oskarżenia o przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego w razie powtórnego wydania przez prokuratora postanowienia o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu postępowania; termin do wniesienia aktu oskarżenia wynosi miesiąc od doręczenia pokrzywdzonemu zawiadomienia o postanowieniu; akt oskarżenia powinien być sporządzony i podpisany przez adwokata (art. 55 § 1 i 2 k.p.k.);
- pokrzywdzony po wniesieniu aktu oskarżenia przez oskarżyciela publicznego może aż do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego złożyć oświadczenie, że chce działać w charakterze oskarżyciela posiłkowego (art. 53 i 54 k.p.k.) lub powoda cywilnego (art. 62 k.p.k.); jeżeli wystąpi z powództwem cywilnym w toku postępowania przygotowawczego, może żądać jego zabezpieczenia. Na postanowienie, co do zabezpieczenia roszczenia przysługuje zażalenie do sądu (art. 69 § 2 i 3 k.p.k.);
- w razie umorzenia lub zawieszenia postępowania przygotowawczego, w którym zgłoszone było powództwo cywilne, pokrzywdzony w terminie 30 dni od daty doręczenia postanowienia może żądać przekazania sprawy sądowi właściwemu do rozpoznawania spraw cywilnych (art. 69 § 4 k.p.k.);
- pokrzywdzony jako oskarżyciel posiłkowy, ma prawo składać wnioski dowodowe, być obecnym na całej rozprawie, zadawać pytania przesłuchiwanym osobom oraz złożyć apelację od wyroku; jeżeli wyrok został wydany przez sąd okręgowy – apelacja musi być sporządzona i podpisana przez adwokata (art. 446 k.p.k.);
- jeżeli nie wytoczono powództwa cywilnego, pokrzywdzony może aż do zakończenia pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego na rozprawie głównej złożyć wniosek o orzeczenie obowiązku naprawienia wyrządzonej szkody w całości lub części; z takim samym wnioskiem pokrzywdzony (lub inna uprawniona osoba) ma prawo wystąpić do sądu w razie skazania sprawcy za czyn określony w art. 46 § 1 k.k. (art. 49a k.p.k.).

Podstawowe obowiązki pokrzywdzonego:

- pokrzywdzony ma obowiązek stawić się na każde wezwanie organu prowadzącego postępowanie (art. 177 § 1 k.p.k.); na pokrzywdzonego, który bez usprawiedliwienia nie stawił się na wezwanie organu prowadzącego postępowanie albo bez zezwolenia tego organu wydalil się z miejsca czynności przed jej zakończeniem, można nałożyć karę pieniężną w wysokości do 10.000 złotych, a ponadto zarządzić jego zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie (art. 285 § 1 i 2 k.p.k.);
- jeżeli karalność czynu zależy od stanu zdrowia pokrzywdzonego, nie może on sprzeciwić się oględzinom i badaniom nie połączonym z zabiegiem chirurgicznym lub obserwacją w zakładzie leczniczym (art. 192 § 1 i 3 k.p.k.);
- w przypadku zaistnienia wątpliwości, co do stanu psychicznego pokrzywdzonego jego stanu rozwoju umysłowego, zdolności postrzegania lub odtwarzania przez niego spostrzeżeń, sąd lub prokurator może zarządzić jego przesłuchanie z udziałem biegłego lekarza lub biegłego psychologa (art. 192 § 2 k.p.k.);
- w celu ograniczenia kręgu osób podejrzanych lub ustalenia wartości dowodowej ujawnionych śladów od pokrzywdzonego można pobrać odciski daktyloskopijne, wymazać ze śluzówki policzków, włosy, ślinę, próby pisma, zapach, wykonać fotografię osoby lub dokonać utrwalenia głosu (art. 192a § 1 k.p.k.);
- pokrzywdzony przebywający za granicą, ma obowiązek wskazać adresata dla doręczeń w kraju; w razie nieuczynienia tego pismo wysłane na ostatnio znany adres w kraju albo, jeżeli adresu tego nie ma, załączone do akt sprawy uważa się za doręczone (art. 138 k.p.k.);

jeżeli pokrzywdzony, nie podając nowego adresu, zmienia miejsce zamieszkania lub pobytu pod wskazanym przez siebie adresem, pismo wysłane pod tym adresem uważa się za doręczone (art. 139 § 1 k.p.).

Legitymowanie ucznia

Na terenie szkoły każdy uczeń może zostać wylegitymowany przez Policję!

Przeszukanie

Na terenie szkoły można dokonać **przeszukania** w celu:

- znalezienia rzeczy mogących stanowić dowód w sprawie lub podlegających zajęciu w postępowaniu karnym (art. 219 k.p.k.);
- wykrycia lub zatrzymania oraz przymusowego doprowadzenia osoby podejrzaney (art. 219 k.p.k.).

Przesłuchanie ucznia

Dopuszczalne jest **przesłuchanie ucznia** na terenie szkoły, przy czym:

- jeżeli uczeń nie ukończył 17 lat, a jest podejrzany o popełnienie czynu karalnego, przesłuchanie nieletniego powinno odbywać się w obecności rodziców lub opiekuna albo obrońcy, a jeżeli zapewnienie ich obecności byłoby w danym wypadku niemożliwe, należy wezwać nauczyciela, przedstawiciela powiatowego centrum pomocy rodzinie lub przedstawiciela organizacji społecznej, do których zadań statutowych należy oddziaływanie wychowawcze na nieletnich lub wspomaganie procesu ich resocjalizacji (art. 39 u.p.n.);
- ucznia można przesłuchiwać w charakterze świadka, przy czym jeżeli osoba przesłuchiwana nie ukończyła 15 lat, czynności z jej udziałem powinny być, w miarę możliwości, przeprowadzone w obecności przedstawiciela ustawowego lub faktycznego opiekuna, chyba że dobro postępowania stoi temu na przeszkodzie (art. 171 § 3 k.p.k.).

Zatrzymanie ucznia

Najdrastyczniejszą sytuacją, jaka może spotkać ucznia w szkole, jest **zatrzymanie** przez Policję. Jednak, aby mogło nastąpić, musi zaistnieć jedna z wymienionych niżej przesłanek:

- istnieje uzasadnione przypuszczenie, że uczeń popełnił przestępstwo i zachodzi potrzeba umieszczenia ucznia w policyjnej izbie dziecka (art. 40 § 1 *Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich*: „Jeżeli jest to konieczne ze względu na okoliczności sprawy, Policja może zatrzymać, a następnie umieścić w policyjnej izbie dziecka nieletniego, co do którego istnieje uzasadnione podejrzenie, że popełnił czyn karalny, a zachodzi uzasadniona obawa ukrycia się nieletniego lub zatarcia śladów tego czynu, albo gdy nie można ustali tożsamości nieletniego”);
- przeciwko uczniowi toczy się postępowanie karne, a sąd lub prokurator zarządził przymusowe doprowadzenie ucznia (art. 247 k.p.k.);
- uczeń jest świadkiem w procesie karnym, a organ prowadzący postępowanie (Policja, prokurator, sąd) zarządził przymusowe doprowadzenie ucznia (art. 285 § 2 k.p.k.);
- uczeń stwarza w sposób oczywisty bezpośrednio zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia (art. 15 ust. 1 pkt 3 *Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji*);
- uczeń w stanie nietrzeźwości swoim zachowaniem stwarza zagrożenie lub znajduje się w okolicznościach zagrażających jego życiu lub zdrowiu innych osób (art. 40 *Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wych. w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*);
- w przypadku zatrzymania ucznia przez Policję na terenie szkoły, funkcjonariusz powinien przedstawić powód przybycia i okazać legitymację służbową;
- dyrektor ma prawo zapisać dane osobowe policjanta oraz numer jego legitymacji służbowej, w celu sporządzenia własnej dokumentacji;
- psycholog szkolny, pedagog szkolny lub nauczyciel powinien sprowadzić nieletniego do gabinetu dyrektora, gdzie policjant poinformuje ucznia o przyczynach jego przybycia i czynnościach, jakie zostaną wykonane w związku ze sprawą, np. o przesłuchaniu, okazaniu itp. **Każda wizyta policjantów w szkole powinna być wcześniej zasygnalizowana dyrektorowi lub uzgodniona z innym kompetentnym pracownikiem szkoły.**

PRZYKŁADY PRZESTĘPSTW ŚCIGANYCH Z URZĘDU, NA WNIOSK I Z OSKARŻENIA PRYWATNEGO

1. Wybrane kategorie przestępstw z Kodeksu karnego ściganych z urzędu:

- art. 158 § 1 udział w bójce lub pobiciu
- art. 197 zgwałcenie
- art. 200 doprowadzenie małoletniego poniżej lat 15 do obcowania płciowego lub poddania się innej czynności seksualnej
- art. 207 znęcanie się
- art. 222 naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariusza
- art. 240 § 1 niezawiadomienie o przestępstwie
- art. 270 podrabianie dokumentu
- art. 278 kradzież
- art. 279 § 1 kradzież z włamaniem
- art. 280 rozbój
- art. 281 kradzież rozbójnicza
- art. 282 wymuszenie rozbójnicze
- art. 284 przywłaszczenie
- art. 286 oszustwo

2. Wybrane kategorie przestępstw z Kodeksu karnego ściganych na wniosek pokrzywdzonego:

- art. 190 § 1 groźba karalna
 - art. 288 § 1 i 2 zniszczenie lub uszkodzenie cudzej rzeczy
- W przypadku przestępstw ściganych na wniosek, wszczęcie postępowania przez Policję uzależnione jest od woli pokrzywdzonego.
- W przypadku małoletniego ucznia wniosek składa przedstawiciel ustawowy, tj. rodzic lub osoba, pod której stałą pieczęą pozostaje pokrzywdzony.
- Wniosek o ściganie karne może złożyć pokrzywdzony, który jest pełnoletni, tj. ma ukończone 18 lat i jest poczytalny.

Jeżeli nieletni popełni przestępstwo ścigane na wniosek, a pokrzywdzony odmawia złożenia wniosku o ściganie, wówczas Policja przekazuje zebrane materiały sprawy do sądu rodzinnego celem wszczęcia postępowania

WYKAZ WYBRANYCH AKTÓW PRAWNYCH DOTYCZĄCYCH PROBLEMATYKI ZAPOBIEGANIA DEMORALIZACJI I PRZESTĘPCZOŚCI DZIECI I MŁODZIEŻY

1. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.* (Dz. U. z 1997 r., nr 78, poz. 483).
2. *Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r.* (Dz. U. z 1991 r., nr 120, poz. 526).
3. *Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (Dz. U. z 2012 r., poz. 788 z późn. zm.).
4. *Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny* (Dz. U. z 1964 r., nr 16, poz. 93 z późn. zm.).
5. *Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń* (Dz. U. z 2013 r., poz. 482).
6. *Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich* (Dz. U. z 2010 r., nr 33, poz. 178 z późn. zm.).
7. *Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1356).
8. *Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji* (Dz. U. z 2011 r., nr 287, poz. 1687 z późn. zm.).
9. *Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (Dz. U. z 1996 r., nr 67, poz. 329 z późn. zm.).
10. *Ustawa z dnia 24 kwietnia 1997 r. o przeciwdziałaniu narkomanii* (Dz. U. z 2012 r., poz. 124 z późn. zm.).
11. *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny* (Dz. U. z 1997 r., nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

12. *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego* (Dz. U. z 1997 r., nr 89, poz. 555 z późn. zm.).
13. *Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych* (Dz. U. z 2001 r., nr 98, poz. 1071 z późn. zm.).
14. *Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 września 2000 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych* (Dz. U. z 2000 r., nr 80, poz. 900).
15. *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 października 2001 r. w sprawie ośrodków kuratorskich* (Dz. U. z 2001 r., nr 120, poz. 1294).
16. *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich* (Dz. U. z 2001 r., nr 124, poz. 1359).
17. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 31 stycznia 2003 r. w sprawie szczególnych form działalności wychowawczej i zapobiegawczej wśród dzieci i młodzieży zagrożonych uzależnieniem* (Dz. U. z 2003 r., nr 26, poz. 226).
18. *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych i policyjnych izb dziecka, regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach, pokojach i izbach oraz sposobu postępowania z zapisami obrazu z tych pomieszczeń, pokoi i izb* (Dz. U. z 2012 r., poz. 638).

Opr. Pedagog szkolny
mgr. Małgorzata Simon